

Klemenc in Saria sta s prvo jugoslovansko arheološko karto postavila vzor, kateremu bo mogel in moral v sličnih delih slediti vsakdo v publiciranju arheološkega gradiva.

Franjo Baš.

Werner Gerhard dr., Sprache und Volkstum in der Untersteiermark. Forschungen zur deutschen Landes und Volkskunde, B. XXXI. H. 3. 8°. 175/285/str. Mit einer großen farbigen Karte, 11 Kartenskizzen in Text und 15 Bildern auf 8 Tafeln. Stuttgart 1935.

V vrsti nemških del o nemških manjšinah v Srednji Evropi je sestavil H. Carstanjen pod psevdonimom daljšo študijo o razvoju in današnjem stanju narodnostnih razmer na Slov. Štajerskem. V njej poizkuša predvsem na osnovi zgodovinskih fevdalnih prilik dokazati nemški značaj dežele, zlasti pokrajine ob Muri in Dravi. Wernerjeva študija je po svojem namenu in cilju samo eden od členov v verigi poizkusov, katere je začel v ustavni dobi B. Carneri, stopnjeval v predvojni dobi H. Paschinger, v povojni dobi pa zlasti R. Sieger in njegov krog; številna tovrstna dela ne podajajo v bistvu ničesar novega ter samo obnavljajo in izpopolnjujejo Carnerijevo, Paschingerjevo, Siegerjevo in pa H. Pircheggerjevo ideologijo v pogledu narodnosti na Slov. Štajerskem.

Tako podaja tudi Werner po stopinjah Siegerja, Pircheggerja, Luschina in E. Klebla zgodovinski pregled slovenještajerske preteklosti od prazgodovine dalje; podčrtava v srednjem veku nemško kulturno delo cerkve, plemstva in posebno meščanstva, ki da je dalo kmetsko slovenski pokrajini nemški kulturni značaj in pečat. Na podlagi posestnega stanja fevdalnih stanov, cerkve, plemstva in meščanstva ugotavlja nemško posestno stanje pokrajine ter izvaja iz nekdanj prevladujoče nemške zemljiške posesti pokrajine tudi njeno nemško narodnostno stanje v srednjem in novem veku. Za dobo narodnostnega preporoda odbira vse gradivo, ki bi moglo služiti za ugotavljanje nemškega življa v deželi in to od toponomastike do predvojnih političnih gesel štajercijantstva. Za povojno dobo osporava rezultate jugoslovanskih ljudskih štetij ter izvede sam na podlagi privatnih informacij in volitev v narodno in oblastno skupščino ljudsko štetje Nemcev za l. 1928, ki jih navaja kot trajno veljavno število s 52.578. Načelno odklanja jezik kot določilo za pripadnost kakí narodnosti ter poudarja na podlagi predpostavke o geografski enotnosti nekdanje avstrijske vojvodine štajerske raso, zgodovinsko skupnost in kulturno sožitje kot merilo za kritično opredeljevanje k posamezni narodnosti. S tem hoče postaviti štajerske Slovence v vrsto Kašubov, Mazurov, moravskih in gradiščanskih Hrvatov ter zgornjih šlezijcev, ki naj bi skupaj s koroškimi „Vendi“ zaključili na jugu vrsto „jezikovno slovanskih, a narodnostno nemških“ vzhodnih sosedov. Redka vrhna plast izobražencev-Slovencev — tako hoče razlikovati avtor — nima z „vendstvom“ nikake etnične skupnosti. Narodnostno enotni podravski Vendi naj bi opravičevali nemške politične aspiracije na Podravje, ki naj se prikaže kot geografsko in narodnostno prehodno ozemlje med nemštvom v Pomurju in slovenstvom v Posavju; Podravje se predstavlja kot narodnostno nemško-vendsko in s tem naj se pokaže sklep avstrijske narodne skupščine l. 1918. in avstrijski predlogi na mirovni konferenci v Parizu l. 1919. za avstrijsko-jugoslovansko mejo Plešivec-Kozjak-Konjiška gora-Boč-Rogaška gora-Macelj kot narodnostno edino pravični in trajno opravičeni.

Tendenca Wernerjevega dela je po navedenem istovetna s predvojno avstrijsko ekspanzivnostjo preko Drave na jug in s povojno nemško iredento; metodično pomeni ta tendenca aplikacijo koroškega političnega in antropo-

geografskega nastopanja do Slovencev na štajerske, in sicer predvsem na podravske Slovence.

Dokaze za svoja izvajanja išče Werner v zgodovini fevdalnega štajerskega, katero razvije dinastična politika deželnega kneza obenem z regijonalno štajersko zavestjo, česar politični predstavniki so deželni stanovi. Dejstvo je, da je fevdalizem razvil regijonalnost v zavesti prebivalstva in istotako je dejstvo, da so bili fevdalni stanovi tujega izvora. Aktualnejše pa je dejstvo, da predstavlja fevdalizem v razvoju zavesti prebivalstva samo vmesno dobo, v kateri sicer zmaga politična dinastična ideologija nad naravno zemljo, katera pa ni bila v stanju, da naveže gibanje podravskega prebivalstva na nemške pomurske zemlje. Dinastična kronovina štajerska je likvidirala prvotne srednjeveške politične tvorbe, ki so nastale na zemljepisnih enotah Pomurja (Štajersko), Podravja (Dolnja marka in salzburški Ptuj) in Posavja (Savinjska marka in Celjska kneževina). Politični priklopitvi Podravja in Posavja štajerskemu pa niso sledile ljudske migracije in tudi ne gospodarstvo. Vse to teče po v dobi srednjeveške kolonizacije ustaljeni dravski smeri na črti Celovec - Maribor - Ptuj - Varaždin. Šele merkantilistične ceste Gradec - Ljubljana so poglobile zveze z nemškim severom in pripadnost Koroškega Napoleonovi Iliriji je oslabilila stike Podravja s Koroškim; vendar je šele južna železnica preokrenila gospodarstvo in ljudske migracije v Podravju s Koroškega in Podravine na sever, v Pomurje. Kjer pa vpliv železnice ni prišel v polni meri do izraza, tam so se stare prirodne migracije nadaljevale do svetovne vojne: tako n. pr. na severu od Radgone iz Prekmurja na Vzhodno štajersko ali v zahodni Dravski dolini na Koroško; in obratno. Z oslavitvijo južne železnice in pod novimi prilikami so se v Jugoslaviji samo obnovile tradicionalne migracije na vzhodu, kakor jih vidimo v priseljevanju Prekmurcev v Prlekijo ali Hrvatov iz zlatarskega okoliša v tercijska gričevja Podravja; upadli pa so iz političnih razlogov stiki s Koroškim. Iz narave zemlje izhaja, da politično sicer enotno štajersko ni moglo preokreniti od Drave toka ljudskih migracij in gospodarstva vse do najnovejše dobe železnic ter da je skozi vso fevdalno dobo živelo podravsko prebivalstvo v migracijskem sestavu s slovensko Koroško ter s hrvatsko Podravino, ne pa z nemškim Pomurjem. Radi tega tudi ne morejo veljati fevdalni štajerski stanovi in dinastična politična štajerska za dokaz nemške antropogeografske posesti Slov. štajerskega. Glavni dokaz proti tej Wernerjevi historičnoetnografski trditvi pa je usoda nemških kolonistov v Podravju, ki je zopet posledica migracijskega sestava Podravja, kjer je slovensko prebivalstvo trajno asimiliralo vse tujerodne priseljence in kot zadnje v XIX. stoletju pohorske steklarje. Werner podravske migracije ne upošteva ter utemeljuje nemško narodno posest na Slov. štajerskem na posest fevdalnih stanov; ker pa je to danes zgodovinski problem preteklosti, migracije pa etnografski problem, iz katerega se je razvilo prebivalstvo sedanosti, moremo radi sekundarnosti fevdalnih stanov in primarnosti ljudskih migracij Wernerjev dokaz odložiti ad acta.

Ko pa je v fevdalizmu rojeni štajerski regijonalizem začel prepuščati svoje historično mesto sodobni narodnostni zavesti, je postalo vzdržanje regijonalizma med štajerskimi Slovenci politični cilj Nemcev, da preprečijo narodnostno diferenciacijo slovenskih štajercev. Prehodna oblika v tem razvoju so uradni „štajerski Slovenci“, kakor jih srečujemo (Styro-slovenus) posebno v akademskih diplomah v prvi polovici XIX. stoletja. Zopet pa je bil stik z zahodom, predvsem pa z vzhodom tako močan, da je Podravje narod-

nostno diferenciacijo izvedlo ter da so se pri tem pred asimilacijo rešili edino nekateri nemški meščanski otoki, ki postanejo s svojimi gospodarskimi stiki s Pomurjem opora in izhodišče nemštva in regijonalizma v obliki štajercijanstva. V tej dobi, to je v 60ih in 70ih letih, pa se — kakor že rečeno — tok migracij izpremeni iz Z—V v J—S. Železnicam sledijo nove migracije s severa, katere se osredotočajo z industrijci, obrtniki ali industrijskimi delavci na neasimilirane nemške diaspore. Obenem z narodnostno diferenciacijo in novimi migracijami s severa se vrši tudi kulturnopolitična diferenciacija prebivalstva med konservativizmom, liberalizmom in pozneje socializmom. V teh političnih borbah se rodi načelo zgodovinskih in kulturnih nalog posameznega naroda in iz tega vzide pojem slovenskih narodnih (izražen menda prvič po B. Raiču) in pa nemških kulturnih tal (izražen menda prvič po J. Carneriju). Iz nekdanjega političnega gesla se je do danes razvil znanstveni kulturno-geografski pojem.

Antropogeografske osnove prebivalstva v Podravju so bile z narodnostno in kulturno diferenciacijo ter z migracijami iz severa podane. Nadaljnji razvoj sledi političnim borbam, ki so identične z narodnostnimi. V teh terjajo Slovenci za sebe nemške meščanske diaspore, da z njimi zaključijo enotnost narodne slovenske pokrajine; Nemci pa se borijo za „narodnostno posestno stanje“, katero jim tudi zavaruje avstrijski volilni zakon l. 1906., ki prepreči z mariborskim in celjskim mestnim mandatom slovenski vdor v mesta in njih slovensko asimilacijo. V vsej avstrijski dobi ne najdemo nemškega političnega stremljenja po Slov. Štajerskem, temveč samo stremljenje po ohranitvi obstoječega narodnostnega posestnega stanja. Stremljenja, kakor jih odkriva n. pr. Südmarkina kolonizacija ali Schulvereinova prosveta, se še krijejo s štajercijanstvom. Zato je preostalo povojni dobi, da nemštvo izrazi svoje težnje po Slov. Štajerskem ter da proti statističnim in antropogeografskim dejstvom v Podravju potencira narodnostna stremljenja na podlagi zgodovinske kulturne misije na starih nemških kulturnih tleh.

Tako je tudi Wernerjeva študija samo primer za narodnopolitično usmerjenost nemške iredente; kot taka išče zgodovinskih in zemljepisnih opor za potrditev opravičenosti pred- in povojnih nemških političnih ciljev ter ne podaja analize slovenjštajerskega prebivalstva v antropogeografskem ali etnografskem smislu. Dokazi za to so: neupoštevanje historičnih migracij, neupoštevanje historičnega pojma narodnosti, ki je pri nas identičen z regijonalizmom; neupoštevanje tradicionalnega asimiliranja tujih doseljencev po avtohtonih domačinih, kar v najvišji meri dokazuje narodnostni značaj zemlje; in končno neupoštevanje celotnega narodnega političnega razvoja v ustavni dobi, ko se mora moderna nemška kolonizacija s severa politično z zakonom zavarovati pred slovensko deželo.

Pomembno geografsko gradivo v Wernerjevi študiji so številne statistike in priloge. Statistike odkrivajo še celo vrsto nenačetih vprašanj, slike pa ponazorujejo pokrajino geografsko in estetsko in tudi čustveno približujejo vsakomur zeleno podravsko in pomursko zemljo, domačinu in tujcu, sonarodnjaku in sosedu, ki gleda iz kontinentalne Srednje Evrope preko nje na Jadran, na morje.

Franjo Baš.

Kraft Doris: Das untersteirische Drauland. Deutsches Grenzland zwischen Unterdrauburg und Marburg. Veröffentlichungen des Instituts zur Erforschung des deutschen Volkstums im Süden und Südosten in München und des Institutes für ostbairische Heimatforschung in Passau. Nr. 10. München 1935. 8°. VIII + 155 str. + 16 pril.